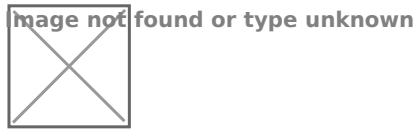

Заузимање Богородице Хвостанске - још један корак у брисању историјског и духовног идентитета српског народа на Косову и Метохији

Након недавног покушаја заузимања цркве Српске Православне Цркве у селу Ракитница код Подујева, након чега косовска полиција противно свим законима није хтела ни да покрене истрагу, и недуго после тога, проглашавања наше цркве Живоносног источника у селу Винарце код Косовске Митровице за римокатоличку цркву под „бригом“ косовског Министарства културе, најновији случај „преузимања“ остатака манастира Богородице Хвостанске једног од назначајнијих локалитета наше Цркве на Косову и Метохији и древног седишта Хвостанске епископије од 1219. године, с правом је изазвао оштре реакције у стручној јавности и међу верним народом наше Цркве.

Све се ово дешава непосредно у жеку медијског прекрајања историје храма Богородице Љевишке у Призрену у приштинској „Кохи“ и општем замаху агресивног историјског ревизионизма и брисања трагова Српске Православне Цркве на овим просторима од стране косовских власти. Иако је неколико средњовековних храмова наше Цркве на Косову и Метохији обновљено и проширено на темељима ранијих запустелих или оштећених рано-византијских сакралних објеката пре 800 и више година, нико нема право да на овакав бруталан начин сада преузима и преименује цркве које вековима представљају темељ идентитета нашег народа и Цркве, која их је чувала и молила се у њима, и доводи нас у ситуацију да мора да доказујемо оно што је садржано у бројним досадашњим археолошким истраживањима, налазима, артефактима, историјским записима и сведочанствима у региону и у светској јавности, а поготово у сакралном и литургијском континуитету који Српска Православна Црква има на овим просторима.

Треба само замислити каква би била реакција у европским земљама да верски објекти који су подигнути на темељима античких паганских

святилишта или ранијих сакралних објеката других деноминација, преко ноћи постану мета апропријације од стране политичких власти које би то радиле из идеолошких разлога. Такво понашање би нашло на отворену осуду јавности и засигурно се нашло на мети законских регулатива које забрањују такво понашање. Насртај на верске објекте који представљају темељ постојања и опстанка наше Цркве на Косову и Метохији, без обзира на политичке прилике, представља ништа друго него отворени акт репресије, кршења верских и људских права и изазива директну етничку и верску нетрпељивост.

Да ли треба да чекамо да косовске власти једног дана укину и саму Српску Православну Цркву као што су то чиниле атеистичке власти у више комунистичких земаља где су богослужбени објекти затварани, претварани у музеје или варварски рушени и скрнављени у име безбожне идеологије? Такво понашање нема и не сме да буде толерисано у 21. веку, посебно имајући у виду обавезе које је Приштина преузела пред западним земљама од 2008. године али и одредбе Резолуције 1244 УН где се јасно помиње очување српског наслеђа.

По којој логици они који без икакве резерве глорификују оружане групе и њихове идеолошке следбенике који су учествовали у систематском уништавању десетина српских православних храмова и више стотина гробаља од 1999, посебно у току Погрома 2004. године, могу да убеди наш народ и свет у своје „добре намере“ да заштите духовну и културну баштину наше Цркве или да те храмове чије су рушење подстицали проглашава за своје. Нашој Цркви се сваким даном негирају основна права, слобода приступа појединим објектима, док више медија и таблоида на албанском језику промовишу крајње једностране историјске наративе који не почивају на историјским чињеницама него на селективним тумачењима историје и грубим реинтерпретацијама, при чему се изостављају векови постојања ових цркава и манастира које су многи Албанци поштовали и чак чували. Такво понашање непосредно позива на отворени прогон и понављање вандализма који је извршен над нашом црквом након рата 1999. године и који се сада наставља репресивним мерама и негирањем права српском народу и Цркви од стране косовских власти.

Српска Православна Црква је са својим сакралним објектима значајно обележила историју Косова и Метохије и то у толикој мери да су сва четири УНЕСКО споменика светске културне баштине на овом простору храмови из српског, немањићког периода. Ове светиње су истовремено и стављене на

листу угрожене светске баштине и 25. година се налазе под оружаном заштитом због реалних безбедносних опасности. Ови верски објекти својом драгоценом архитектуром и фрескама из периода од 13. века надаље представљају универзалну вредност и нису од значаја само за српски народ и нашу Цркву, који су ове објекте подигли, обнављали, дограђивали и сачували у најтежим временима последњих више стотина година и који представљају места литургијског окупљања и колективног памћења, већ су део и европске и светске баштине. Уместо да буду поштовани, суочавамо се са ситуацијом да је њихов опстанак немогућ без оружане заштите, и да се преко ноћи могу оградити и преименовати у нешто што никада нису били.

Негирање верских права које води брисању или грубом мењању историје потпуно је у супротности са основним темељима демократских друштава и уз све друге примере кршења права наше Цркве, непризнавања одлука највиших судова и систематско уништавање наших светиња посебно од 1999. године надаље, непосредан је показатељ да косовске власти очигледно не виде ни места ни будућности за српски народ и Српску Православну Цркву на овом простору.

Најновији случај коришћења машинерије за постављање ограде око локалитета Богородице Хвостанске без икакве комуникације са Српском Православном Црквом за коју се зна да је једна од њених најважнијих локалитета и постављање натписа само на албанском језику у коме се изоставља 8 векова историје тог важног верског седишта, још један је пример који показује стварне намере и методе косовских власти, које нескривено желе стварање етнички чистог Косова и нестанак Српске Православне Цркве и њених верника.

Све што се поузданије зна о Богородици Хвостанској јесте управо оно што је везано за њен историјат с почетка 13. века, почевши од архитектуре, нађених материјалних трагова, као и бројних писаних сведочанстава у сачуваној литератури Средњег века, као што је случај са другим средњовековним археолошким локалитетима на простору Косова и Метохије. Сам локалитет је како се признаје и на натпису који је постављен на албанском језику детаљно истражен од стране српских еминентних историчара и археолога који су пронашли и сачували бројне артефакте, као што је Родопово звоно из 15. века и разне друге предмете који сведоче о идентитету ове светице. Озбиљна историја почива на чињеницама које се темеље на непобитним материјалним доказима и не може се импровизовати на основу произвољних нагађања, селективног и произвољног приступа историји, а поготово не на темељима

радикалних политичко-националних идеологија новијег времена.

Стога Епархија рашко-призренска одлучно апелује на локалне и међународне представнике на Косову да се заустави процес политизације и селективне презентације духовне и културне баштине СПЦ, која на овим просторима као аутокефална Црква постоји и делује 800 година и дубоко је повезана са историјом овог региона. Ревизија других цркава и манастира СПЦ на Косову и Метохији представља процес који дубоко угрожава етничке и верске односе у ширем региону и води брисању једног вишевековног идентитета српског народа и апропријацији његове баштине која је преживела више стотина година османске власти и два светска рата.

Још једном напомињемо да Српска Православна Црква са својим црквама и манастирима представља богатство за све људе добре воље који овде живе, независно од савремених политичких збивања и као Црква чврсто се залажемо да се на Косову и Метохији изгради миран суживот међу свим грађанима, без обзира на њихово етничко или верско порекло, уз пуно поштовање традиција свих верских заједница, што је, уосталом, и основа савременог европског друштва заснованог на владавини закона и права.

ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД МАНАСТИРА БОГОРОДИЦЕ ХВОСТАНСКЕ

Остаци манастирског комплекса цркве Богородице Хвостанске, који се још назива и Студеница Хвостанска, или Мала Студеница лоциран је у селу Врела, на удаљености око 8-9 км западно од Истока. Први помен села као „заселак Врела“ имамо 1397. године када га кнегиња Милица прилаже манастиру Дечанима. Следећи помен манастира је у турском попису из 1485. где је уписан као манастир „Иврала“ (Врела, односно Студеница Хвостанска) и у њему „син митрополита Тијокан“ и четири калуђера. У каснијем турском попису помиње се као Врело Пречисте. У њему је 1560. године писан један Пролог. У турском попису за време цара Сулејмана (1494-1566) уписане су овде и четири куће. У следећем турском попису 1570/71. записано је да је манастиром руководио калуђер Макарије, без сумње будући Патријарх Макарије Соколовић. У наредном турском попису 1582. манастирским имањем управља калуђер Герасим који се уједно бавио и соколарством о чему је имао брат.

Историјат настанка самог манастира мало је познат. Годином 1219. када је Св. Сава вршећи реорганизацију новоосноване Аутокефалне Српске Цркве, основао је Хвостанску Епископију при манастиру „у Фосне, у Студенице Мале“, као старо култно место, о чему сведочи запис у српском

средњовековном родослову:

ОВАЈ ПРЕОСВЕЋЕНИ ПРВИ АРХИЕПИСКОП САВА СРПСКИ ПОСТАВЉА ПО СВИМ ПРЕДЕЛИМА СВОЈЕГА ОТАЧАСТВА У БОЖАСТВЕНИМ ЦРКВАМА ИЗАБРАНЕ ЧАСНЕ МУЖЕВЕ. ЊИХ ПОСТАВЉА ЗА ПАСТИРЕ ЦРКВЕНЕ И ЕПИСКОПЕ. СВОЈИМ РУКОПОЛОЖЕЊЕМ ПОСТАВЉА ПРВОГ ЕПИСКОПА У ХУМСКОЈ ЗЕМЉИ, У СТОНУ, У ХРАМУ ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ; ДРУГОГА ЕПИСКОПА ПОСТАВЉА У ЗЕТИ ДИОКЛИТИЈСКОГ ПОМОРЈА, У ХРАМУ АРХИСТРАТИГА МИХАИЛА; ТРЕЋЕГА У ДАБРУ У ХРАМУ СВЕТОГА НИКОЛЕ; ЧЕТВРТОГА У БУДИМЉИ У ХРАМУ СВЕТОГА ЋОРЂА; ПЕТОГА У РАСУ У ХРАМУ СВЕТИХ АПОСТОЛА; ШЕСТОГА ПОСТАВИ У ХВОСНУ, У МАЛОЈ СТУДЕНИЦИ, У ХРАМУ ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ; СЕДМОГА ПОСТАВИ У ПРИЗРЕНУ У ХРАМУ ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ; ОСМОГА У ГРАЧАНИЦИ У ХРАМУ БОГОРОДИЦЕ; ДЕВЕТОГ ПОСТАВИ У ХРАМУ СВЕТОГА НИКОЛЕ У ТОПЛИЦИ; ДЕСЕТОГА У БРАНИЧЕВУ У ХРАМУ СВЕТОГА НИКОЛЕ; ЈЕДАНАЕСТОГА ПОСТАВИ У БЕОГРАДУ У ЦРКВИ ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ; ДВАНАЕСТОГА У МОРАВИЦАМА У ХРАМУ СВЕТОГ ОЦА АХИЛИЈА.

Епископија од 1381. године прераста у митрополију и први хвостански архијереји помињу се већ почетком 14. века, а последњи, по имену Виктор, 1635. године. Друга половина 16. века за манастир била раздобље процвата, када се запажа и знатна уметничка активност. У другој половини 17. века, највероватније у доба Велике сеобе 1690, манастир је запустела и почео да пропада. Током времена грађевински материјал са Богородице Хвостанске почео се разносити, па је, поред осталог, био уграђен и на сеоској џамији где су секундарно узидани делови мермерних плоча и тесаникâ са и без ћирилских натписа и орнамената. Путници који су видели манастир у 19. Веку сведоче да је Богородица Хвостанска потпуно у рушевинама.

Захваљујући археолошким истраживањима 1930. и 1966-1970. стекао се увид у првобитан изглед манастира којима се може приближно реконструисати изглед овога некад важног црквеног средишта, још из времена византијске управе.

Најстарију цркву чинила је тробродна рановизантијска базилика са нартексом у чијој се полукружној апсиди налазио посебан простор за реликвије а у западном делу базилике налазио се највероватније пространи атријум. На основу стилских аналогја и одсуства ђаконикона и протезиса уз бочне стране апсиде, базилика се датује до средине 6. века. Рановизантијским остацима у комплексу Богородице Хвостанске припадају и две зидане подземне гробнице предвиђене за више особа. Стари манастир је највероватније био заштићен зидинама, који су само делом очувани а чији су

темељи у основи испратили рељеф околног земљишта.

Као остатак комплекса базилике, данас су видљиви темељи мање једнобродне црквике с малим нартексом, лоцирана уз базилику са северне стране, па се зато и зове северна црква. Највероватније је реконструисана у времену после успостављања независне Српске Цркве 1219. и да је као таква постојала кроз цео средњи век.

На темељима базилике подигнута је у трећој деценији 13. века, црква у којој је било седиште Хвостанске епископије као дела српске црквене организације. Зидана је у маниру рашке градитељска школе, хармоничних пропорција, као једнобродна грађевина коју је са источне стране пресецао трансепт повише кога се уздизала купола. На источној страни налазио се простран олтарски простор, изнутра полукружан а споља правоугаони на кога се на западној страни настављала припрата правоугаоног облика с једним ојачавајућим луком. У њеном продужетку простира се спољна припрата која је са два слободна ступца у средини била подељена на шест травеја.

Уз нартекс су се са северне и јужне стране налазили параклиси са полукружним апсидама, на спољној страни равне зидне површине. Над параклисима су се, по свему судећи, уздизале две куле које су надвисивале куполу храма. Уз олтарску апсиду су у непознато време дозидани ђаконикон и проскомидија.

Узор њеним градитељима је врло лако могао бити манастир Жича. Полукружна апсида, која је споља правоугаона, а изнутра полукружна, могла је настати по узору на грађевине у Боки Которској, што упућује на порекло градитеља. У Котору у 13. и 14. веку радили су вешти градитељи и могуће је претпоставити да су ктитори Богородице Хвостанске оданде довели неимаре.

Уз главну цркву Богородице Хвостанске у средњем веку су, како је било уобичајено, подизани и мањи храмови. Темељи једног од њих откривени су са јужне стране цркве. Судећи по остацима откривеног натписа у коме се помиње цар Стефан, датована је у средину 14. века. Била је то мања једнобродна грађевина с полукружном апсидом са источне стране, засведена полуобличастим сводом.

Приликом археолошких истраживања откривени су и темељи старе трпезарије издуженог правоугаоног облика, с полукружном апсидом за место за игумана.

Током археолошких радова пронађено је релативно мало налаза, што сведочи да су рушевине манастира биле више пута прекопаване. Прикупљени су остаци фресака на којима се од неких виде и два слоја боје, што би сведочило да је главна црква у два маха живописана. Поред остатака касноантичке керамике, у рушевинама Богородице Хвостанске пронађени су и фрагменти грчарије – ћупови, бокали, крчизи датовани у време од 13. до 15. века. Од налаза из каснијих раздобља истичесе луксузан примерак турске керамике – један декорисан бокал израђен у Изнику у другој половини 16. века.

Око цркве је био већи број гробова с каменим плочама. Неке од њих су употребљене при градњи џамија у селима Врело и Студеница, али су сада пренете у Пећку Патријаршију. По натписима на плочама се види да су током 14. и 15. века око цркве сахрањивани локални угледници, као и хвостански епископи.

Почетком 20. века један мештанин је у рушевинама нашао повеће звоно, у коме су била три примерка осликане тканине. Два од њих се данас чувају у Пећкој Патријаршији. Највећи је плаштаница из доба око 1300. године, док је мањи, аер с представом Оплакивања Христовог, цртао зограф Лонгин 1597. године.

Некадашњи манастирски комплекс цркве Богородице Хвостанске, , данас је рушевина, готово срањена са земљом.

Епархија рашко-призренска

22. јануар 2024. године

spc.rs